

Metafizikai vihar

naplórészlet

Szombat

Kilenc körül ébresztett a csengő – erőszakosan –, alacsony emberke állt az ajtóban, hatalmas kalapban, és csöndesen, alig hallhatóan Delgado ingatlanügynök után érdeklődött. – Nem, nem itt lakik! – Becsaptam az ajtót. Kész. Vége. Pont.

De már nem aludtam vissza, inkább feltettem egy lemezt, Beethoven tizenegyedik vonósnégyesét. Bach? Nem, Bachot nem... Bachot tulajdonképpen nem szeretem... ők, a modern zene, egyszer észreveszik majd, hogy nem Bach volt a legjobb útmutató, rendesen csődbe vitte őket. Istenítitek, mert így megengedhetitek magatoknak, hogy csak a matematikát, a kozmoszt nézzétek, csak azt, ami tiszta; sápadt, asztronómiai arcotok be fárasztó és bágyasztó számomra! Megkaptátok az eget, de elveszítettétek a földet, eunuchok! Beleszerettetek az Absztrakcióba, s megfedkeztetek róla, hogy a dal eredetileg a nőstény elbűvölésére szolgált, többé semmi sem szabadít ki benneteket abból a Zenéből, amelynek jobb híján odaajándékoztátok magatokat. Kész. Pont. Ami meg Beethovent illeti, a szimfóniáiból már elegendem van, nincs az a zenekar, amely magával ragadna és rabul ejtene, de utolsó korszakának vonósnégyesei, e nehéz hangok, e határokat feszegető, sőt határokon túllépő hangzatok, igen... Ó, az a tizenegyedik!

Ha ilyen meghatódottan tudlak hallgatni, annak alighanem az az oka, hogy oly nagy érzéki gyönyörűséget lelsz a formában, hogy az már nevet is ad neki – akartam a Szellem nevében mondani, de végül is az alkotó nevében mondom. Mert, ó vonósnégyesek csúcsa és koronája, ha a te négy hangszered, beleszédülve a közös dalolásba, minden pillanatban a legmámorítóbb harmóniákért nyúl és buja modulációkban hempereg, akkor az is igaz, hogy egy szigorú, sőt brutális és rideg kéz minden pillanatban megerősokolja ezt a gyönyört, és kétségbeesett óvatosságra kényszerít benneteket is, váratlan szökkenésekre, továbbá arra, hogy keményen takarékoskodjatok a kifejező erővel, amely metafizikai, aszketikus szférákba fülel, a legmagasabb és a legalacsonyabb regiszter közt feszül, valami távoli és magasabbrendű megvalósulásra koncentrál. Egyszerre csönd lett. A lemez véget ért. Kész és pont.

Megyek, megiszom egy kávét.

Witold Gombrowicz (1904–1969), a lengyel önismeret vitatott, de megkerülhetetlen írója, 1939-től haláláig emigrációban, előbb Argentínában, majd Franciaországban. Háromkötetes *Naplójának* első kötete 2000-ben megjelent magyarul a pozsonyi Kalligram gondozásában, a jelen részlet az előkészület alatt álló második kötetből való. (*A ford.*)

10 óra (a Querandi kávéházban)

Ittam kávé, ettem kiflit. És még valami. A pincér odajött hozzám, hogy megkérdezze, mit kérek, lógott a keze, csendben, meghunyászkodva, titokzatosan – és dologtalanul –, annyira, hogy semmi sem jutott eszembe, egy bokorra gondoltam, amit megnéztem magamnak a vonatablakból az egyik állomáson. Egyszerűen rám támadt ez a kéz abban a csöndben, ami közénk zuhant... És pont. Vége. Végre jött valaki, nagy zajjal helyet foglalt a szomszéd asztalnál, két férfi, és dobókockát kértek.

Előhúztam a zsebemből a leveleket.

„Ez az eset a nagyfokú intelligencia különös példája, amely az iránt mutat érdeklődést, ami elől ösztönösen elzárkózik...”

„*Sandauer est arrivé ici il y a une dizaine de jours...*”

„Kielcében járva, megkerestem Rena asszonyt...”

„Richter elküldte nekem a levelei másolatát, kibogarássza bennük az összes furcsaságot és problémát ebből a prózából...”

10.45 (otthon)

A pincér keze odalett, már nem is létezett. Amíg Nietzsche egyik gondolata bele nem fecskendezett egy adag – méltóságteljes – létezését. Neskétől, Heidegger német kiadójától nemrég megkaptam Heidegger *Essais et conférences* kötetét a Gallimard kiadásában. A könyv ott hevert a *longplay* mellett, amelyről a vonósnygyest hallgattam, és így ráesett a tekintetem. Nos, Zarathustráról szóló előadásában tárgyalja Heidegger e gondolatot, melyről maga Nietzsche állítja, hogy olyan, „akár egy szakadék”, azaz az örök visszatérés gondolatát, amely „kiszabadulva a bosszú szelleméből”, legyőzte az időt, az elmúlt időt és az eljövendő időt, létjellegét kölcsönözve annak a folyamatnak, amellyel valamivé válunk. *Imprimer au devenir la caractère de l'être... telle est la plus haute volonté de puissance.*

Nem hagyom, hogy az orromnál fogva vezessenek; jól ismerem ezt a gyerekkori tréfálkozást a Végtelennel, túlságosan is tisztában vagyok azzal, mennyi könnyelműségre és felelőtlenségre van szükségünk ahhoz, hogy ama elgondolhatatlan gondolatok és ama kibírhatatlan szigor terepére lépjünk, ismerem ezt a zsenialitást! És ez a Heidegger, ahogy ott himbálózik a szakadék fölött, egy bohóc! Lefitymálni a szakadékot és nem emészteni meg a mértéktelen gondolatokat – már rég célul tűztem magam elé. Csak nevetek a metafizikán...

...amely felfal engem (kard ki kard?).

Érdekes, hogy egyszerre és minden pironkodás nélkül képes vagyok ember és Ember lenni. Azon töröm a fejem, hogy összeszedjem-e a mosni való fehéreneműt, ám eközben olyan vagyok, akár a megfeszített íj, onnét, a kezdet kezdetétől egészen addig, amit legutóbb végeztem el, és ami előttem áll. Egy pillanatra sem veszítve el a leghétköznapibb szálat, a lét Titka vagyok, és büszkesége, és betegsége, és vértanúsága. Az emberi természet keserűsége. Az emberi természet őrjöngése. Az emberi természet szabadjára engedése. Az emberi természet némasága. A pincér néma keze, ott, a Querandiban, egy csendes, elárvult kéz. Mit kezd ott magával, ha én itt vagyok?

Ha nem térnék vissza a pincér kezéhez, könnyen elveszne a semmiben... De most visszatér hozzám, minthogy én visszatértem hozzá.

12 óra (a nagykövetnél)

Kristálytisza nap ez a mai, üdítő meleg, a késő tavasz és a kora nyár fenséges egybeolvadása. A park zöldell a követségtől a folyóig, amely most is, mint szinte mindig, mozdulatlanul vakít. A reggelit a kerti pavilonban szolgálták fel, a friss levegőn. Pástétomok, majd remek apró, angolos bélszín pirítóssal, à la Chateaubriand, ha nem tévedek, articsókával és hideg gyümölcs, tüneményes krémcsukorral a tetején, hozzá többféle bor, öt felszolgáló...

Andante scherzo quasi allegretto. Napfény a páfrány csipkéin. Zsibongó és szikrázó csevely. A meghatalmazott követ, a házigazda játsza göngyölíti a társalgás kígóját a spanyol bikákról, az azték szobrokról, a párizsi színházról, az argentin asadóról. Elővillan a hattyúnyakú bokrok potroha, miközben mi – a vendégek, a személyzet – akár egy makulátlanul zengő, lehalkított koncert. A francia nagykövet talált néhány előzékeny szót az író számára, aki felkereste őt, és tartózkodó mosoly ült mindkét nagykövet ajkára (vagyis az övére és az enyéme). Likórt szolgálták fel.

Diplomatakéz a fotel karfáján, enyhén hajlott hát, de hisz ez nem az a kéz, hanem a másik, az elhagyott – mint *viszonyítási pont* –, távoli fény az éjszakában, egy világítótorony! Ég veled, szárazföld! Kint vagyok a nyílt tengeren, felcsapó hullámok, szél, vihar, felkorbácsolt víz... és minden csupa tenger, csupa morajlás, csupa téboly!

(Megalégedéssel tölt el, hogy nem vettem fehér inget, csak a Smart-féle krémszínűt, mivel kerti reggeliről volt szó, továbbá hogy nem volt túl cifra nyakkenődőm, csak egy egyszínű barna, inkább csúf.)

17 óra (a követségi attasé kocijában)

A nő bekapta a horgot... Mi az, már Olivos?... Ez az öregember, a színe... Nagy Károlynak több köze van hozzám, mint Boleslaw Chrobrynak... Lassan hozzá kell szokniuk, hogy a forradalom belevész a múltba... Rég nem voltam a... Fogorvosnál... Ránduljak el Tandilba?... Milyen könnyű helyből világgá menni... Telefonálni...

18 óra (otthon)

Megint kint vagyok a nyílt tengeren!

A nő csak fecsegett és fecsegett, irgalmatlanul. Amíg a barátnéi rá nem ripakodtak: – Ki kéne vágni a nyelvedet! Jaj, már belé is mart a fájdalom!

Felkapta az ollót, nyisz, nyisz, lássátok, gonosz barátnők: a nyelve a földön, a szája csupa vér.

A sarki csehóban. Egy tizenhét éves munkás cseveg telefonon a menyasszonyával...

...A kórház. A jobb lába szétroncsolódva. A bal összetörve, és fennáll a veszélye, hogy elüszkösödik. Micsoda pech! A körülmények összjátéka... mert épp, amikor a fiú telefonált, a peronista Moya, ez az elvetemült terrorista ott ment el a csehó előtt, egy bombával a hóna alatt. A bomba szerkezete váratlanul működésbe lépett. Moya rémülten elhajította a bombát, hát hová esett, be a csehóba, és...

Láb nélkül. Nyelv nélkül. Ezt olvasom az újságban.

Magam voltam, ültem a kanapén az újsággal, előttem, a szoba közepén két kis asztal elárasztva papírral, széktámla, az írógép teteje, odébb a szekrény. Kinn voltam a nyílt, a lehető legnyíltabb tengeren. Mihez kezdhetnék? Irgalmazzak neki? Kinek? Én *itt* csupa irgalom leszek, ők meg *ott*... Szeressek bele? Én *itt* beleszeretek, ők meg *ott*... Ha nem cserélgetnénk egyfolytában a helyünket... Erős szél, hatalmas sötét víztömeg, veszettül háborog, úzóttén-kifosztottan, önmagába fúlva, maga a meghasadt végtelen, a csillapíthatatlan változás, sehol egy talpalatnyi föld, sehol egy világítótorony, csak ott, ott, ott a Querandiban az a kiszemelt kéz... mire jó?

Én nagyon is félek az ördögtől. Furcsa vallomás ez egy hitetlen ajkáról. Az ördög eszméjétől nem tudok szabadulni... Ami annyit tesz, hogy a borzalom állandóan itt bolyong a közvetlen közelemben. Mit nekem rendőrség, törvények, óvintézkedéseink ezerféle biztosítéka és eszköze, ha a Szörny szabadon járhat közöttünk, és semmi sem véd meg tőle, semmi, de semmi, semmiféle válaszfal nem létezik, ami szeparálná. És ha a keze szabad, itt közöttünk, a lehető legszabadabb! Hol a határvonal a boldog sétafikálás és a szenvedők jajától visszhangzó alvilág közt, hol? sehol, egyáltalán sehol, csak üresség van, pusztaság... A föld, amin lépkedünk, tele van fájdalommal, annyira, hogy térdig gázolunk benne, a mai, a tegnapi, a tegnapelőtti és az ezer évvel ezelőtti fájdalomban, mert ne hitegessük magunkat, a fájdalom nem oldódik fel az időben, és a harminc évszázaddal ezelőtti gyereksikoly semmivel sem kevésbé sikoly, mint ami három nappal ezelőtt szakadt fel. Minden nemzedék és minden élőlény fájdalma ez, nem csupán az emberé. Amíg végül... de ki mondta nektek, hogy a halál, ha kiszabadultok e világból, enyhületet hozhat? „És ha »ott« csak pókok vannak?” És ha ott olyan fájdalom van, amely végtelenül meghaladja minden elképzelésünket? Nem reszketsz túlságosan attól a pillanattól, amikor átadod magad a csalóka bizonyosságnak, hogy ott, a mögött a fal mögött nem vár rád semmi olyan, ami teljesen embertelen lesz; honnan ez a nagy bizonyosság benned? Mi jogosít fel rá? Hát nem rejlik-e még ennek a mi világunknak a mélyén is valami pokoli princípium, amit az ember képtelen megközelíteni, befogni, se az értelmével, se az érzéseivel? Mi hát a garancia arra, hogy a túlvilág emberibb ennél? És ha az maga az embertelenség, a természetünk tökéletes tagadása? Ezt viszont nem tudjuk tudomásul venni, mert az ember – és ez bizonyos – természetéből eredően nem képes felfogni a rosszat.

Pont. Szeretném hinni, hogy ott, a Querandiban nincs semmi olyan, ami túllépne a megszokványosabb szokványosságon, s különben sincs okom bármi illet feltételezni... de a rossz jelenléte oly kockázatosá teszi a léteget... oly balsejtelművé... oly ördögivé... hogy valóban nehéz hitelt adnom bármi bizonyosságnak, főleg, hogy nincsenek adataink, ami ebben az esetben ugyanazt jelenti, mintha túl sok adatunk lenne.

Milyen nevetséges ez a Leon Bloy! Egyik nap feljegyzi a naplójába, hogy reggel szörnyű üvöltés ébresztette, amely mintegy a végtelenből jött. Nem kételkedett benne, hogy egy kárhozott lélek kiáltása, aki lám, térdre zuhan, és lázas imát rebeg.

És másnap feljegyzi: „Ó, tudom már, ki volt ez a lélek. Az újság most írja, hogy tegnap halt meg Alfred Jarry, órára-percre pontosan akkor, amikor e kiáltás felhangzott...”

És a kontraszt kedvéért: micsoda komédiás ez az Alfred Jarry! Hogy bosszút álljon az Úristenen, kért egy fogpiszkálót, turkálni kezdte a fogát, és meghalt...

Jobb szeretem őt, mint Bloyt, akit elsősorban azzal áldott meg az Isten, hogy más halandókra fenséges, „abszolút” felsőbbbségérzettel tekintsen. Bloy nagyszerűen kiélte magát a Mindenhatóban.

Középkori elme, középkori lélek? Nagy Károly idején az értelmiség szerepe épp az ellenkezője volt annak, ami ma. Akkor az értelmiségi alávetette magát a közösségi (egyházi) gondolkodásnak, s az egyszerű ember jártatta az eszét a saját szakállára – empirikusan, dogmák nélkül – az élet gyakorlati dolgaiban... Ma pont fordítva van... Az értelmiség szabadjára engedését már semmi sem... (ahogy a kommunizmus szeretné...) Meg kell keresnem J.-t.

Ha legalább egy pillanatra elérhetném a teljességet. Folyton csak a részletekben, töredékekben élni? Mindig csak egy dologra koncentrálni, hogy az összes többi kicsússzon a kezemből? Minek nekem ez a Leon Bloy? Habár...

20 óra (a Las Heras sarkán)

Elmentem J.-hez, de nem találtam otthon.

Ott álltam az utca közepén, a kis járdaszigeten. Este lett, lassan leszáll az éj, kigyúlnak a fények, ragyognak, egyre nagyobb a zaj, autók robognak el melletttem, épp csak körülnézek, két trolibusz fordul nyikorogva, csengetve közelít egy villamosszerelvény, teherkocsi húz el a hátam mögött, megfordulok, átjár a száguldó taxik süvítése – mi ez a téboly? –, és még több, még gyorsabb, még feljebb tekert hangorkán, minden üvölt, csikorog, csönget, zúg, tele töméntelen szemet szűrő fénnel.

És egyre mélyebbre hatol ez az iram... vannak pillanatok, ahogy zeng-zúg köröttem minden, úgy támolgok a járdaszigeten, akár az ürgelyukból kiöntött ürge... Nem szeretem és szeretem Bachot. A festészetet „mélységesen nem értem”... M. hülyeségeket beszélt... Hány óra? Végzetes, hogy elvesztettem azt a levelet, amely fordításügyben Franciaországból jött, amikor elküldtem őt az asztalomtól... amit jól tettem... csak hát kár... És hogy törí magát! ... Nincs szerencsém... Ott az a számla... A klór! Szabadíts meg a folyótól, istenem, ami kintről körülölel, nem kevésbé a bensőmben nyargaló folyótól, ami még rosszabb – a belső örvénytől –, szabadíts meg attól, hogy ezer darabra szétszórjam magam! A saját ködfoltomtól! A saját porfelhőmtől! A pániktól, ami vagyok. Habár a kezem a zsebemben, és nyugodt.

És az emberek keze, ott benn a száguldó kocsikban? Nyugodtak. Pihentetik... a térdükön... És az a kéz a Querandiban? Mit csinál most? Mi lenne, ha csak úgy

magamnak... csak úgy letérdelnék előtte? Térdre esni egy kéz előtt? Ezen a kis járdaszigeten... itt... Na. Igen... De minek? Nem, ezt nem fogom megtenni. Természetes, hogy nem, kezdettől tudtam, hogy nem.

20.15 (a villamoson)

Ezt nevezném bolyongásnak, a periférián, kutakodva... Folyton a határon tesz-veszek, hogy valamit... Próbáljak építeni... Próbáljak emelni (sikertelenül, mint mindig, mint mindenütt) valami oltárt, ott, odébb, bárhol, bármiből... Be megragadnék bármit! A pincér kezét a Café Querandiban!

20.30 (a Sorrento étteremben)

Jön a pincér, csigát rendelek *à la marinera*, hozzá kancsó fehér bort, ám a pincér bal keze dologtalan, szakasztott, mint az a kéz a Querandiban, ráadásul ez a kéz engem egyáltalán nem érdekel, csak az a körülmény, hogy ez nem az... Ezen egy kicsit elmeditáltam, már a puszta mulatság kedvéért is... és elszórakoztatott, hogy mennyire megigézett az a kéz... nem beszélve arról, hogy e mulatságtól még inkább a hatalmába kerít.

Jobbra is, balra is burzsoázia. A nők döglött húst helyeznek a szájnyílásukba, és mozgatják a pofikájukat, a hús szépen megtalálja a nyelőcsővüket és emésztőrendszerüket, olyan képet vágnak, mint aki feláldozza magát, és a nyílás máris újra tárul, hogy elnyeljen egy újabb darabot... A férfiak késsel-villával ügyködnek, a lábikrájuk is táplálkozik a nadrágban, igénybe véve egész emésztőrendszerüket... és tényleg különös lenne-e, ha az itt egybegyűltek iparkodását a lábikrájuk táplálásának fognánk fel?!... A mozdulatapparátusuk azonban a legapróbb részletekig meg van szabva, évszázadok óta kialakult műveletek ezek, ahogy a citromért nyúlnak, ahogy megvajazzák a szelet kenyeret, ahogy nyelés közben csevegnek, ahogy italt töltenek vagy odanyújtanak valamit, közben oldalra egy megjegyzés, átellenben egy mosoly, oly egyforma gesztusokkal, mintha valamilyik brandenburgi versenyből lépnének elő, itt látható az önmagát lélegzetvételi szünet nélkül ismétlő emberiség. A terem telis-tele zabálással, végtelen sok változatban, mint amikor a táncos a keringő figuráit variálja, miközben a terem, ahogy önnön örök rendeltetésére koncentrálnak, gondolkodó arcot vág.

Igen, de – istenem! – ez a Sorrento!

És nem a Querandi!

20.40 (a Sorrento étteremben)

Miért játszom el itt a felindultságot?

Miért lenne baj, hogy ez nem a Querandi?

És miért kapaszkodom ebbe a kézbe, mint a fuldokló a szalmaszálba, amikor nem is fuldoklom?

Bevallom, a kéz nekem teljesen érdektelen. A pincért nem ismerem személyesen. A keze meg, mint megannyi másik kéz...

21 óra (a Corrientes utcán)

Azt a dolgot imádom, amit magam emeltem oltárra magamnak. Az előtt a dolog előtt térdelék le, aminek semmi jogcíme megkövetelni, hogy letérdeljek elé, azaz a térdre ereszkedésem csakis tőlem függ.

Úgy tájékozom, ahogy amott a tenger tájékozik – ez a végtelenség, ez a semmi-vel sem korlátozható mozgás –, ám az az én titkom, hogy a valóságban a helyzetem kettős. Mert a Buenos Aires-i Corrientes utcán haladok, miután megvacso- ráztam a Sorrento étteremben. De közben ott vagyok kint a nyílt, a lehető legnyíltabb és tájékozó tengeren! Ott hánykódom a hánytató térben... A Corrientesen vagyok, de közben a legszédítőbb örvényben, a csillagok között, a tér kellős közepén! Egy kellemes vacsora elfogyasztása után, kivette a végtelen- be, akár egy kiáltás...

Az ám! A Querandiban elkaptam azt a kezét, egyszerűen, mert valamit meg kellett ragadnom. Hogy valaminek a viszonylatában... érzékeljem magam. Egy vonatkozási pont... Épp azért esett rá a választásom, mert semmi jelentősége... minden irány, hely és dolog egyformán jó nekem a magam határtalanságában, ahol az égvilágon semmi sincs a születő mozgáson kívül. A köröttem található milliárdnyi dolog közül választottam ezt, de választhattam volna bármi mást... Csak most nem szeretném, hogy ez a kéz elkezdjen valamit csinálni velem! Vagy inkább engem csinálni... Hát már nem is lehetek önmagam? Többé már meg sem szabadíthatom magam a pincér kezétől, merthogy én választottam magamnak... és így maradunk kettesben?

21.10 (Corrientes utca)

Úgyhogy csak hadd mutassam meg, milyen vadul el tud kapni (mellékesen) egy ilyen (mellékes) kéz. Egyszerűen az érdekesség kedvéért...

21.15 (Corrientes)

Gombrowicz úgy gondolta, hogy joga van a metafizikai viharhoz, a kozmikus katasztró- fához és a transzcendens borzongáshoz. Egy feltétellel: ha mindenek ellenére nem sik- kasztja el a hétköznapiakat.

Úgy gondolta, hogy joga van a nyílt tengeren hajózni, feltéve, hogy két lábával egy pillanatra sem hagyja el a szárazföldet, ezt itt, Buenos Aires-ben.

21.20 (a Lavalle és a San Martín sarkán álló bárban)

Vita Gomezzel Raszkolnyikovról (mert valamelyikőjük, talán Goma vagy Asno épp az *Ördögöket* olvassa).

Az az álláspontom, hogy a *Bűn és bűnhődés*ben nincs lelkiismereti dráma, a szó klasszikus, individualista értelmében. Ezt kifejtettem nekik.

– A regény elején – mondja Gomez – Raszkolnyikov elköveti a gyilkosságot. A regény végén önként jelentkezik a rendőrségen, és bevallja a tettét. Mi ez, ha nem a lelkiismeret?

Én: – Nem olyan egyszerű ez, *ninios!* Vegyétek csak szemügyre...

Raszkolnyikov nem érez lelkiismeret-furdalást. Az utolsó fejezetben világosan meg van írva, hogy csupán azért tett magának szemrehányást, mert „nem sikerült” neki, ezt tekintette egyedüli vétkének, és csakis ennek és nem bármi más bűnnek a tudatában hajt fejet annak az ítéletnek az „abszurditása” előtt, amely utolérte őt.

De lelkiismeret híján miféle erő bírta rá, hogy a rendőrség kezébe adja magát? Miféle? A rendszer. A már-már tükörszerű visszaverődések rendszere.

Raszkolnyikov nincs egyedül, emberek egész csoportja veszi körül, Szonya... a vizsgálóbíró... a húga és az anyja... a barátja és még mások is... egy egész kis világ. Az ő lelkiismerete hallgat, ám Raszkolnyikov sejti, hogy a többiek lelkiismerete nem fog hallgatni, rásütnék, hogy ő a tettes. Ő maga önmagának egy ködfolt, és a ködfoltnak mindent szabad. De tisztában van vele, hogy mások konkrétabban látják, élesebben, bár lehet, hogy felszínesebben, de ők már képesek lesznek őt megítélni. Akkor hát számukra afféle bűnöző lesz? És ettől a gyanútól kezd kikristályosodni benne a bűntudat, egy kicsit már a többiek szemével nézi és egy kicsit bűnösnek látja magát, ezt a képet ismétli el gondolatban a többieknek, a gyilkos arca és a megbélyegző ítélet róluk száll vissza rá. De ez nem az ő lelkiismerete, és ezt ő nagyon is érzi. Különös egy lelkiismeret ez, az emberek közt születik és izmosodik meg a visszaverődések e rendszerében, ahogy az egyik ember ránéz a másikra. Fokozatosan, ahogy a gyilkosság után egyre rosszabb lesz a közérzete, Raszkolnyikov egyre jobban a saját bíráivá teszi a többieket, és egyre markánsabban és egyre határozottabban szembesül a bűnével. De ismétlem, nem a lelkiismerete ítél felette, ez az ítélet a visszaverődésekből születik, visszatükrözött ítélet.

Ami engem illet, hajlamos vagyok úgy gondolni, hogy Raszkolnyikov lelkiismerete csak egy dologban nyilvánul meg: abban, hogy megadja magát ennek a művi, emberközi, visszatükrözött lelkiismeretnek, mintha az lenne az egyedüli legitim lelkiismeret. Ebben rejlik az erkölcsi tanulság: mert lám az, aki embert ölt, most az emberi érintkezésből fogant parancsnak tesz eleget. És nem kérdi, hogy ez a parancs igazságos-e.

0.10 (útban hazafelé)

Beszélhettem volna nekik róla. A kézről. Nem beszéltem.

0.20

Igen, igen...

Szent isten, amit mondunk! Azt mondjuk, ami a nyelvünkre jön. A beszéd mechanizmusa... ha belegondolunk! Mikor és hogy tervezem meg a mondatokat, amelyeket kiejtek? Honnan tudom, hogy mit akarok mondani, ha egy percre se tűnődöm el gyorsan folyó beszédem közben? Amikor belekezek a mondatba, tudom, hogy mi lesz a vége? Hogyan illeszkednek egymáshoz a szavak... a gondolatok?...

Igen...

De jobb, ha elmagyarázod, hogy miközben annyit beszélteél, miért nem mondtál nekik semmit arról a kézről ott, a Querandiban?

Mondhattam volna. Nem mondtam.

Ettől még titokzatosabb lett.

Bár ha úgy vesszük, az a *reflex... a reflex...* az a visszaverődéses, visszatükrözött lelkiismeret... de hisz ez olyasmi, mintha eltávolítanám magamtól, kívül helyezném magamon a kezet, kintre, kívülre... mintegy a reflex segítségével...

0.30

Ahogy lelkiismeretet konstruáltak neki! (Raszkolnyikovnak.)

Ahogy nekem megkonstruálja magát ez a kéz!

Egy parazita. Most azon élőködik, amit Dosztojevskijről fejtegettem; nem nyugszik, amíg nem szívja ki a szavaimból... mindazt, amire szüksége van...

Mihez?

Egy pióca! Kiszív, kiszipolyoz, hogy konstruáljon, hogy ott konstruáljon, rajtam túl... Fáradhatatlanul!

Pontot kell tegyek e feljegyzések végére, és holnap azonnal postára adnom, hogy hatodikáig odaérjen Párizsba.

Hatodika, hatodika, még nincs hatodika, csak lesz, mégis itt van már... Akár az a kéz!

Megint!

0.50 (otthon)

Hol lehet most? Még a Querandiban? Vagy egy lakásban pihen már, egy kispárnán, és alszik?

Hiú remény. Szó se lehet róla, hogy kihasználva a szunyókálását, végezhetnék vele... Minél jobban alszik, annál éberebb. Minél kevésbé van, annál inkább van.

Jegyezzük fel: oly nyugodtnak tűnt, amikor először megpillantottam, ott, a Querandiban... de egyre erőszakosabb lesz... és már magam sem tudom, mi állíthatná meg őt ott a periférián... ahol én végzem.

Buenos Aires, 1960

PÁLYI ANDRÁS fordítása